

Learning by project technology is one of the most promising ways, because it creates conditions for creative self-realization of students and activation of their motivation to learn, promoting the development of intelligence. Each student has their own experience of problem solving, that is, they design their future independent life in learning.

Despite some shortcomings, the implementation of project technology in the educational process is a promising direction for domestic educational institutions. As a result of such training, special attention should be paid to practical subjects that interest students, which can improve not only the motivation of students, but also the quality of education in general.

Key words: project technology, project method, educational institutions, history of project technology, project history.

УДК 37.02 (378)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.09>

Горбач-Кудря І. А.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ДИДАКТИКИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ВИШІВ

У статті розглянуто особливості, яких набула дидактика вищої школи в умовах європейської інтеграції. Визначено основні детермінанти, що впливають на трансформаційні процеси в ній. Зроблено висновок про вплив соціокультурних чинників і науково-технічного прогресу на обсяг, структуру та зміст освіти, появу нових, більш ефективних методів, організацію форм навчання, керування навчальним процесом. Обґрунтовано авторську позицію щодо недоцільності заміни терміна “дидактика” сполученням “електронна дидактика”. Зазначено, в умовах європейської інтеграції актуальною є взаємодія між суб’єктами навчання – викладачем і здобувачем вищої освіти, що перебувають у досить складних умовах вироблення нового досвіду.

Проаналізовано вплив ідеї індустріального ренесансу на освітню діяльність у закладах вищої освіти. Студентоцентризований підхід у навчанні визначено як реакцію на формування мережевого суспільства та мережевої людини. Зроблено огляд позитивних напрацювань у бік європейської стандартизації в умовах введення в Україні правового режиму воєнного стану. Зокрема, наведено досвід викладачів кафедри судової медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, які вдосконалили навички проведення судово-медичних експертиз вогнепальних ушкоджень і вибухових травм, а також адаптували фотографії й описову частину загиблих осіб на території Ірпеня, Бучі, Бородянки та прилеглих територій як навчальний матеріал для студентів українських медичних вишів і навчальних закладів зарубіжних країн. Розглянуто ефективні принципи побудови навчальних занять, запропоновані кафедрою кібербезпеки Національного університету “Одеська юридична академія”.

Виділено характерні ознаки дидактики, що з’явилися в ній під впливом євроінтеграційних процесів. Продемонстровано власний досвід організації взаємодії учасників освітнього процесу в мультимедійному ресурсі.

Ключові слова: дистанційне навчання, інформаційний простір, взаємодія, учасники, освітній процес, мультимедійний ресурс, Padlet, безпека, мережева людина, комунікація.

Освітній фронт у буремні часи широкомасштабної військової агресії Росії проти України як ніколи потужний, зібраний і цілеспрямований. Науково-педагогічні працівники вишів України у прагненнях до європейської інтеграції, добираючи методи, наповнюють навчання новим змістом, тим самим трансформують класичний вид мистецтва викладання. Актуальність заявленої теми зумовлена потребами суспільства, спричиненими глобальною інформатизацією від початку XXI ст., реформами Міністерства освіти і науки, що покликані покровоко утвердити кращі стандарти європейської освітньої і наукової традиції в українському суспільстві [15], воєнним станом, що триває в Україні від 24 лютого 2022 р., та численними науковими дискусіями щодо організації асинхронної та синхронної педагогічної взаємодії [2].

Метою статті є визначення особливостей дидактики вищої школи в умовах європейської інтеграції та пошук ефективних шляхів взаємодії між учасниками освітнього процесу. Завдання формувалися за таким переліком: виділити детермінанти, що є визначальними для теорії освіти та навчання, встановити властивості дидактики, поява яких зумовлена потребами сучасного реформування, описати ефективні способи взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти на прикладах викладання окремих дисциплін в українських вишах, окреслити перспективи подальших досліджень.

В. І. Бондар вказує на те, що сутність поняття “дидактика” змінювалася в різні історичні періоди впродовж XVI–XXI ст. і зумовлювалася пошуком практичної відповіді на питання, як, якими засобами та способами організувати діяльну сприйнятливості конкретного учня й учнівського співтовариства [6]. Виникнення кібернетики, що супроводжувалося бурхливим розвитком освіти, навчання і виховання, проникнення у сферу людської діяльності таких понять, як “ефективність”, “оптимізація”, “моделювання”, “комп’ютеризація”, спричинили появу терміносистеми “електронна дидактика” [6] із синонімічним рядом численних категорій – “нова дидактика”, “е-дидактика”, “цифрова дидактика”, “медіадидактика”, “комп’ютерна дидактика”, “дидактика в умовах інформаційного суспільства”, “E-didactics”. Зміст освіти, форми і методи

засвоєння навчального матеріалу, закономірності та принципи організації процесу навчання, які трансформувалися під впливом науково-технічного прогресу та соціокультурних чинників, надали нових характерних ознак предмету дидактики як наукової дисципліни.

Н. В. Божко вважає, що визначальним фактором, який змінює сутність дидактики, є науково-технічний прогрес. В умовах інформатизації суспільства вирішення питань, пов'язаних з особливостями впровадження в освітні науки інформаційних технологій, які активно використовуються у процесі навчання, забезпечують автоматизацію пошуку, збору, зберігання й обробки даних, візуалізацію та віртуалізацію інформації, дають змогу вести інтерактивний діалог на основі зворотного зв'язку користувача і комп'ютерної системи, дидактика перестає трактувати процес навчання як передавання знань від викладача до здобувача вищої освіти, тому що видозмінюються її компоненти (зміст, принципи, засоби, форми та методи навчання) [5]. У результаті проведеного порівняльного аналізу традиційної дидактики й електронної дидактики в частині поняттєвого формулювання, об'єкта та предмета вивчення, змісту освіти та принципів навчання Н. В. Божко доходить висновку, що відмінністю електронної дидактики від традиційної є те, що під час навчання здобувач вищої освіти потрапляє в інформаційне освітнє середовище з тенденцією до самонавчання, що домінує [5].

С. В. Алексєєва вважає, що детермінантами дидактики є соціокультурні чинники [2]. Вони зумовлюють потребу в обґрунтуванні нових цілей, змісту, методів, організаційних форм, закономірностей сучасної теорії навчання. Так само, як і Н. В. Божко, пов'язуючи становлення електронної дидактики з інформатизацією освіти, С. В. Алексєєва підкреслює, що підготовка молоді до умов життя та майбутньої професійної діяльності як головне завдання сучасної освіти передбачає переосмислення в педагогічній діяльності ролей здобувача вищої освіти та викладача [2]. Для викладача неприйнятною стає роль поширювача знань та інформації. Натомість найбільш ефективним його функціонуванням є як консультант, помічник та координатор пізнавального процесу. Відповідно незаперечною є активна позиція здобувача вищої освіти як суб'єкта освітнього процесу. На думку вченої, важливою особливістю електронної дидактики є створення адаптивного змісту навчання до індивідуальних особливостей здобувача вищої освіти, що сприяють формуванню всебічно розвиненої, емоційно гармонійної особистості [2].

Отже, детермінантами трансформаційних процесів у дидактиці в науковій літературі визнаються науково-технічний прогрес і соціокультурні чинники. Науково-технічний прогрес, що являє собою безперервний, поступальний, усепроникний, взаємопов'язаний процес розвитку науки і техніки, зумовлений потребами вдосконалення виробництва та навколишнього середовища на основі впровадження найновіших наукових і технічних знань і досягнень, головним чином виявляється в удосконаленні виробничого апарату, техніки та технології, в освоєнні нових методів виробництва й організації праці безпосередньо на підприємствах, в опануванні ними нових технічно досконалих, економічних виробів, машин і механізмів [11]. Соціокультурні чинники, охоплюючи свідомість, освіту, поведінку людини, відображають фундаментальну структуру зв'язків економіки з елементами суспільної системи. В актуальній структурі вони визначають економічні зміни. Від свідомості, освіти, поведінки людини залежить те, як буде змінюватися економічна система (актуальна структура), хоча сама свідомість, освіченість, поведінка залежать від рівня економічного розвитку суспільства (фундаментальної структури) [1].

В умовах сучасних технологічних змін поширеною стає ідея індустріального ренесансу, що висуває до економіки розвинутої країни вимоги працевбереження, ресурсозбереження й екологічної безпеки, тобто становлення високотехнологічного виробництва зумовило перегляд неоліберальних ідей глобалізації [16]. Освітня діяльність у закладах вищої освіти перебудовується у студентоцентроване навчання, яке передбачає заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема, надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудови освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу [13].

Разом із мережевим суспільством формується мережева людина, яка є дотичною до значної кількості мереж із власними правилами, нормами, стереотипами поведінки, особливими цінностями. Рух від однієї мережі до іншої закономірно потребує від особи нових патернів поведінки, вияв лише певних її властивостей як особистості. За таких умов людина постає як фрагментарна істота, позбавлена цілісності, з паралельними площинами, що співіснують в одному фізичному тілі [1]. Студентоцентрований підхід у навчанні є реакцією на найбільш значущі виклики в соціокультурній сфері, зумовлені науково-технічним прогресом, а саме: фрагментацію і розпад особистості і суспільства; конфліктність мереж, що породжує непорозуміння, зростання соціальної напруги і рухів протесту; підвищення ймовірності агресивних проявів, збройних сутичок і війн; ризики переростання мережі локальних конфліктів у глобальну катастрофу; ризики втрати особистістю здібності розуміння суті суспільних процесів; зростання можливостей маніпулювати свідомістю людей, їх поведінкою в корисних і неблаговидних цілях; ризики втрати моральних підвалин людської етики; тиражування форм девіантної поведінки; поширення правового нігілізму, ризики розпаду системи міжнародного права і порушення правових підвалин функціонування національних держав; зростання ризиків збіднення і деградації людських почуттів; маргіналізація загальнолюдських гуманістичних цінностей; ризиків культурної деградації [1].

Соціокультурні чинники та науково-технічний прогрес визначають обсяг, структуру та зміст освіти, зумовлюють появу нових методів і заміну старих на більш ефективні, мають особливе значення для трансформації організаційних форм навчання, скеровують вплив навчального процесу з огляду на специфіку взаємодії між учасниками освітнього процесу. Вони впливають на змістове наповнення дидактики, визначають її методи, підходи до викладання матеріалу та специфіки взаємодії викладача зі здобувачами вищої освіти.

Досягнення науково-технічного розвитку, що спростили доступ до наукової, науково-методичної літератури, зробили зручним обмін інформацією через інтернет, відкривають для українського суспільства освітній простір зарубіжних вишів із віртуальними аудиторіями та нескінченим доступом до різноманітних цифрових застосунків, що сприяє запровадженню до української практики механізмів та інструментів політики Відкритих інновацій, кращих європейських практик цифровізації освіти, імплементації зобов'язань Болонського процесу й удосконаленню умов підтримки міжнародної академічної мобільності. Основні акценти науковці зосередили на методах навчання, забуваючи про те, що сутність дидактики як системи знань визначається предметом її вивчення. Нині актуальною є взаємодія між суб'єктами навчання – викладачем і здобувачем вищої освіти, що перебувають у досить складних умовах вироблення нового досвіду. Саме ця взаємодія і є предметом вивчення дидактики. Нині в публікаціях авторів поширення набувають термінологічні категорії “електронна дидактика”, “цифрова дидактика”, “медіадидактика”, “комп’ютерна дидактика” тощо, проте, на нашу думку, використання означення на кшталт “електронна” вказує на пріоритетність методів у навчанні, трансформаційні процеси відходження від форм роботи, яким віддавалася перевага в попередні роки.

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України, як соціокультурний чинник, протягом перших місяців від свого початку загальмувала розвиток тих напрямів, які Міністерство освіти і науки визначило пріоритетними для євроінтеграції. Йдеться, зокрема, про інтеграцію між українським і європейським дослідницькими просторами, активне залучення українських дослідників до наукових, науково-технічних та інноваційних програм Європейського Союзу, розбудову системи забезпечення якості освіти і навчання з орієнтацією на кращі європейські стандарти, розширення можливостей академічної мобільності для учнів, студентів, викладачів і дослідників [15]. Як зазначає Л. В. Петько, запровадження військового стану стало викликом до науково-педагогічного складу закладів вищої освіти України й індикатором стану мобільності українського студентства [12], а доступ до інтернету перетворився на єдиний засіб, що дозволяв зберегти кадровий потенціал, зв’язок зі студентами та максимально забезпечити учасників освітнього процесу [3].

За таких умов постановою Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599 “Про винесення змін до постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності” [14] стала поштовхом до поновлення процесів європейської інтеграції в дидактиці. Досягнення викладачів по-справжньому вражають. На сторінках цієї статті ми представили декілька прикладів викладання окремих дисциплін із різних галузей знань і в різних українських вишах, щоб створити уявлення про неоціненний вклад науково-педагогічних кадрів українських вишів у зміцнення відносин України та Європейського Союзу.

А. М. Біляков зазначає, що для викладачів кафедри судової медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця трагічний для України досвід сприяв удосконаленню практичних навичок під час проведення судово-медичних експертиз вогнепальних ушкоджень і вибухових травм [3]. Для ілюстрації сказаного він наводить статистику мирного часу, коли судово-медична експертиза за вогнепальними ушкодженнями та вибуховими травмами проводилася декілька разів на рік через брак матеріалу. Запроваджений до навчального процесу реальний матеріал у вигляді кейсів, що містять фотографії й описову частину загиблих осіб на території Ірпеня, Бучі, Бородянки та прилеглих територіях, становить особливу цінність для навчально-методичних матеріалів, що впроваджуватимуться до освітнього процесу українських медичних вишів та навчальних закладів зарубіжних країн [3].

В. М. Богущкий вважає, що нинішні складні обставини створили позитивне підґрунтя для вивчення мов [4]. Це може бути не обов’язково англійська мова. Корисніше, як зазначає вчений, вивчати ту мову, яка домінує в певному регіоні. Основними економічними, соціальними, культурними та психологічними позитивними властивостями вивчення й опанування мов у режимі воєнного стану, на думку В. М. Богущкого, є сприятлива асиміляція представників різних спільнот та їхнє зближення; збільшення варіантів отримання роботи та ширші межі її диференціації за складністю виконання; можливість отримати допомогу, необхідну для виходу із травматичних і посттравматичних станів; розширення можливостей для складання іспитів і отримання додаткової кваліфікації; надання доступу до навчання, продовжити яке було б неможливо без володіння іноземною мовою [4].

С. А. Горбаченко поділяє думку, що в умовах воєнного стану забезпечити стійку комунікативну взаємодію між викладачем і здобувачами вищої освіти, повний доступ до навчального матеріалу в будь-який час і у зручній формі, використання інформаційних технологій максимально дозволило залучити студентів до командної роботи [7]. Попри те, що в арсеналі науково-педагогічних працівників українських вишів чимала кількість інструментів для дистанційного навчання, застосування їх повинне враховувати специфіку сьогодення. С. А. Горбаченко виділяє основні риси, властиві дидактиці в умовах воєнного стану та які відрізняють її від електронної дидактики. Зокрема, такими є: зміна таймінгу студентів, виконання поточних завдань і досліджень із мобільного телефону, перевага письмових відповідей над усною вербалізацією, складнощі

емоційного стану, зумовлені ситуацією небезпеки та стресу, доступність якісної та безкоштовної неформальної освіти [7].

Ю. М. Дорофєєв відзначає, що пошук викладачами нових шляхів виконання навчального навантаження, продиктований не лише євроінтеграційними процесами, а й умовами широкомасштабної збройної агресії Росії проти України, сприяв збільшенню інтересу студентської аудиторії до проведення занять [9]. На прикладі лабораторних робіт із курсів “Радіоавтоматика”, “Схемотехніка та архітектура комп’ютерів” автор демонструє методичну роботу, що полягає в заміні натурального експерименту на математичне моделювання. Ю. М. Дорофєєв коментує, що застосування досить інтелектуального програмного забезпечення й отримання за його допомогою реальних результатів і характеристик досліджуваних систем дозволяє значною мірою компенсувати зниження якості навчального процесу внаслідок недоліків дистанційного навчання [9].

О. А. Зеленко як специфічні особливості інформаційного дискурсу дидактики в умовах європейської інтеграції виділяє інтерпретаційний характер повідомлень, їх емоційне перевантаження, бінарну категоризацію інформації, опору на стереотипи, цінності та потреби цільової аудиторії, урахування соціального контексту, апелювання до авторитетів тощо [10]. Тому актуальною в умовах сьогодення є висока якість комунікативної культури всіх членів соціуму, яка сприятиме забезпеченню неконфліктного характеру спілкування, культурно-комунікативній толерантності, персоналізації людських стосунків. Дослідник висуває імператив до учасників освітнього процесу: кожен повинен усвідомлювати значення безпеки в сучасному інформаційному розмаїтті як протидію дегуманізації надбань людства. Альтернативою впливу деструктивної пропаганди, на думку О. А. Зеленка, має стати розвиток політичної свідомості та медіаграмотності населення, що дозволить оптимізувати рівень інформаційно-психологічної безпеки українського суспільства [10].

Отже, характерними ознаками дидактики в Україні на сучасному етапі європейської інтеграції є опосередкованість взаємодії між викладачем і здобувачем вищої освіти, заміна класичних методів викладання, несумісних із дистанційним навчанням, новими інформаційними технологіями з оптимізованими, ергономічними функціями виконання завдань, особливі комунікативні процеси, спрямовані не лише на досягнення навчальних результатів, а й на підтримання безпекового здоров’я учасників освітнього процесу, формування нових напрямів науково-педагогічної діяльності. Попри все це, головним завданням дидактики, як слушно зазначає В. І. Бондар, залишається ставлення учасників освітнього процесу до навчального матеріалу, тобто пізнавальна взаємодія [6], яка натеper здійснюється змішано, поєднує синхронну й асинхронну форми. Викладання матеріалу незалежно від галузі дисципліни, що організоване викладачем саме для здобувача вищої освіти, має високі позитивні результати лише за наявності потужної мотиваційної складової частини в учасників освітнього процесу на досягнення спільної мети. Ілюстрацією до останнього є приклад викладання дисципліни “Порядок складання адміністративних матеріалів за порушення правил дорожнього руху” із застосуванням мультимедійного ресурсу Padlet, закріпленій у QR-коді.

Раніше ми зупинялися на формуванні навичок складання схем ДТП в умовах дистанційного навчання [8], тому в цій статті основні акценти ставимо на кількості емпіричного матеріалу, високих позитивних результатах у досягненні дидактичних цілей, що також зазначав Ю. М. Дорофєєв у своєму дослідженні [9], особливій комунікативній взаємодії за напрямками “викладач – здобувач вищої освіти”, “здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти”.

Представлений мультимедійний ресурс являє собою комплекс вбудованих тематичних дощок, на яких розташовані теоретичні відповіді та практичні роботи здобувачів вищої освіти. Персональні дані знеособлені з метою публікації матеріалів.

У коментарях і дописах відображена комунікація учасників освітнього процесу.

Представлений матеріал підтверджує висновки науковців про необхідність продовження та результативність трансформаційних процесів дидактики, однак це не означає, що змістове наповнення, поява нових методів і прийомів навчання, особливий характер взаємодії учасників освітнього процесу, пов’язані з європейською інтеграцією, потребують пошуку нової назви для прийнятної в усі часи терміна “дидактика”.

Використана література:

1. Актуальність соціокультурних параметрів економічної модернізації. *Державна установа “Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України”*: вебсайт. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/Sociokulturnivumiry-modernizacii-22_12_2014_V03.pdf (дата звернення: 11.09.2022).
2. Алексєєва С. В. Дидактика в умовах інформатизації освіти. *Академічні студії*. Серія “Педагогіка”. Луцьк : Комуніальний заклад вищої освіти “Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С. 25–30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414> (дата звернення: 29.08.2022).
3. Біляков А. М. Особливості викладання судової медицини в умовах воєнного стану. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня–13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 30–31.
4. Богуцький В. М. Навчання іноземної мови в обставинах вимушеного ускладненого освітнього процесу. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня–13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 32–34.
5. Божко Н. В. Порівняльний аналіз традиційної та електронної дидактики. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 23. Т. 1. С. 105–110. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/23_2019/part_1/22.pdf.

6. Бондар В. І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
7. Горбаченко С. А. Інформаційні технології як важливий збереження ефективності освітнього процесу в умовах війни. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 108–111.
8. Горбач-Кудря І. А. Формування навичок складання схеми ДТП в умовах дистанційного навчання. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 111–115.
9. Дорофєєв Ю. М. Досвід проведення лабораторного практикуму в технічних вузах в умовах дистанційного навчання. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 148–150.
10. Зеленко О. А. Методологічне обґрунтування психолого-педагогічного дискурсу в освітньому процесі після нападу Росії на Україну. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 160–162.
11. Науково-технічний прогрес. *Liga:zakon* : вебсайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS002306> (дата звернення: 11.09.2022).
12. Петько Л. В. Дистанційне навчання. Військовий стан. Викладач – студент. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, 3 травня – 13 червня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 342–347.
13. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.09.2022).
14. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності : постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2022-п#Text> (дата звернення: 14.09.2022).
15. Реформи МОН, направлені на євроінтеграцію України, – Сергій Шкарлет. *Міністерство освіти і науки* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-mon-napravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet> (дата звернення: 14.09.2022).
16. Шатненко К. О. Технічний прогрес та тенденції індустріального розвитку. *Держава та регіони*. Серія “Економіка та підприємництво”. 2019. № 6 (111). С. 11–14. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/6_2019/4.pdf (дата звернення: 11.09.2022).

References:

1. Aktualnist sotsiokulturnykh parametriv ekonomichnoi modernizatsii [Relevance of sociocultural parameters of economic modernization.]. Derzhavna ustanova “Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya NAN Ukrainy” [State institution “Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine”]. Retrieved from http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/Sociokulturni-vymiry-modernizatsii-22_12_2014_V03.pdf posiv 11.09.2022 [in Ukrainian].
2. Aliexsieieva, S. V. (2021). Dydaktyka v umovakh informatyzatsii osvity [Didactics in the conditions of informatization of education]. Akademichni studii [Academic studies]. Ser. “Pedahohika” [“Pedagogy”]. Lutsk : Komunalnyi zaklad vyshchoi osvity “Lutskiy pedahohichnyi koledzh” Volynskoi oblasnoi rady, № 4. Part. 1. 25–30. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414> posiv 29.08.2022 [in Ukrainian].
3. Biliakov, A. M. (2022). Osoblyvosti vykladannya sudovoi medytsyny v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of teaching forensic medicine under martial law]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 30–31 [in Ukrainian].
4. Bohutskiy V. M. (2022). Navchannia inozemnoi movy v obstavynakh vymushenoho uskladnenoho osvitnoho protsesu [Learning a foreign language in the circumstances of a forced, complicated educational process]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 32–34 [in Ukrainian].
5. Bozhko, N. V. (2019). Porivnialnyi analiz tradytsiinoi ta elektronnoi dydaktyky. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Comparative analysis of traditional and electronic didactics. Current issues of humanitarian sciences]. Issue 23. Vol. 1. 105–110. Retrieved from http://www.aphn-journal.in.ua/archive/23_2019/part_1/22.pdf posiv 11.09.2022 [in Ukrainian].
6. Bondar, V. I. (2005). Dydaktyka [Didactics]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
7. Horbachenko, S. A. (2022). Informatsiini tekhnolohii yak vazhlyv zberezhennia efektyvnosti osvitnoho protsesu v umovakh viiny [Information technology as an important preservation of the effectiveness of the educational process in the conditions of war]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 108–111 [in Ukrainian].
8. Horbach-Kudria, I. A. (2022). Formuvannia navychok skladannia skhemy DTP v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of the skills of drawing up road accident diagrams in the conditions of distance learning.]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 111–115 [in Ukrainian].
9. Dorofieiev, Yu. M. (2022). Dosvid provedennia laboratornoho praktykumu v tekhnichnykh vuzakh v umovakh dystantsiinoho navchannia [Experience of conducting a laboratory workshop in technical universities in the conditions of distance learning.]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 148–150 [in Ukrainian].
10. Zelenko, O. A. (2022). Metodolohichne obgruntuвання psykholoho-pedahohichnoho dyskursu v osvitnomu protsesi pislia napadu Rosii na Ukrainu [Methodological substantiation of the psychological and pedagogical discourse in the educational process after Russia’s attack on Ukraine.]. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho nauko-

- vo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 160–162 [in Ukrainian].
11. Naukovo-tekhnichnyi prohres [Scientific and technical progress]. *Liga: zakon* [League: the law]. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/TS002306_posiv_11.09.2022 [in Ukrainian].
 12. Petko L.V. (2022). Dystantsiine navchannia. Viiskovy stan. Vykkladach-student [Distance Learning. Martial law. Student – lecturer.]. *Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii* [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training]. Odesa. 342–347 [in Ukrainian].
 13. Verkhovna Rada of Ukraine (2014, July 1). Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [A law of Ukraine is “Law of Ukraine On Higher Education”]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text_posiv_11.09.2022 [in Ukrainian].
 14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022, May 13). Postanova “Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia pytan akademichnoi mobilnosti” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine is “On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the settlement of academic mobility issues”]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2022-п#Text_posiv_14.09.2022 [in Ukrainian].
 15. Reformy MON napravljeni na Yevrointehratsiiu Ukrainy, – Serhii Shkarlet. [The reforms of the Ministry of Education and Culture are aimed at the European integration of Ukraine, Serhii Shkarlet.]. *Ministerstvo osvity i nauky* [Ministry of Education and Science]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-mon-napravljeni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet> 14.09.2022 [in Ukrainian].
 16. Shatnenko, K. O. (2019). Tekhnichni prohres ta tendentsii industrialnoho rozvytku [Technical progress and trends of industrial development]. *Derzhava ta rehiony* [State and regions.]. Ser. *Ekonomika ta pidpriemnytstvo* [Economy and entrepreneurship], № 6 (111). 11–14. Retrieved from http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/6_2019/4.pdf posiv 11.09.2022 [in Ukrainian].

Horbach-Kudria I. European integration of didactic: the experience of Ukrainian high schools

The article examines the peculiarities acquired by the didactics of the higher school in the conditions of European integration. The main determinants influencing the transformational processes in it are determined. A conclusion is made about the influence of socio-cultural factors and scientific and technical progress on the scope, structure and content of education, the emergence of new and more effective methods, the organization of forms of education, management of the educational process. The author's position regarding the inexpediency of replacing the term “didactics” with the combination “electronic didactics” is substantiated. It was noted that in the conditions of Russia's large-scale armed aggression against Ukraine, the interaction between the subjects of education – a teacher and a student of higher education, who are in rather difficult conditions of developing new experience, is relevant.

The impact of the idea of industrial renaissance on educational activity in higher education institutions is analyzed. A student-centered approach in education is defined as a reaction to the formation of a network society and a network person. An overview of the positive developments in the direction of European standardization in the conditions of the introduction of the legal regime of martial law in Ukraine was made. In particular, the experience of teachers of the Department of Forensic Medicine of the National Medical University named after O. O. Bogomolets, who improved the skills of conducting forensic medical examinations of gunshot injuries and explosive injuries, and also adapted photographs and a descriptive part of the dead persons in the territory of Irpen, Buchi, Borodyanka and adjacent territories as educational material for students of Ukrainian medical universities and educational institutions foreign countries. The effective principles of building educational classes proposed by the Department of Cyber Security of the National University “Odesa Law Academy” are considered.

Characteristic features of didactics that appeared in it under the influence of European integration processes are highlighted. The own experience of organizing the interaction of the participants of the educational process in the multimedia resource is demonstrated.

Key words: distance learning, information space, interaction, participants, educational process, multimedia resource, Padlet, security, network person, communication.